

Mirela BELEA (Mircea - Mihăilă)
Universitatea din Pitești

LUMEA MEDICILOR ÎN ROMANUL *ABSENȚII* AL LUI AUGUSTIN BUZURA

Résumé: *Augustin Buzura s'impose comme l'un des romanciers les plus représentatifs de la période d'après guerre. Il écrit des romans de conscience sans laisser de côté les implications sociales, historiques et politiques.*

Mots-clés : *roman de conscience, social, historique, politique*

Consacrându-se, după primele două volume de povestiri și nuvele (*Capul Bunei Speranțe* 1963 și *De ce zboară vulturul* 1967), în exclusivitate romanului, Augustin Buzura se impune drept unul dintre cei mai reprezentativi romancieri din perioada postbelică. Scrie romane ale unor cazuri de conștiință, urmărind și implicațiile sociale, istorice și politice ale devenirii colective. Buzura întreprinde în, romanele sale o acțiune de "reabilitare"¹ a ideii morale și a personajului care o poartă în universul ficțional al literaturii, așa-numitul personaj intelectual.

El vede în intelectual nu doar pe reprezentantul "păturii șovăielnice, ci pe individul uman reprezentativ, devenit purtător de conștiință, destin integrat lumii sale și totodată oglindă a acesteia"². Autorul crede cu tărie că spiritualitatea și valorile create de ea sunt cele care definesc un popor, garantându-i ființa și progresul real, drept care ele sunt cele ce trebuie păzite cu grijă, protejate de asaltul civilizației moderne.

Cărțile lui Augustin Buzura sunt "jurnale aproape clinice ale unor stări de conștiință individuale, proiectate la dimensiunile vieții sociale"³. Personajele sale sunt obsedate de adevăruri, de breșele largi din conștiința lor, de culpe sociale sau individuale, de violențe și formele alienării, de habitudinile lumii academice. Ele suferă șocuri, sunt antrenate în fapte năvalnice și prima lor reacție este uneori dramatizarea, dar de cele mai multe ori retro- și introspecția. Intelectualii traumatizați psihic de fapte și evenimente ce-i depășesc, ori tineri proletari care caută adevăruri, eroii lui Buzura trăiesc într-un plan al propriului imaginar, acutizat de trecutul lor recent. Luciditatea lor cvasi-bolnăvicioasă nu-i lasă nici un moment să se rupă de realitate, pe care o experimentează într-o manieră interioară, din acest motiv, având tendințe larg imaginative și transfiguratoare. O dată echilibrul rupt nu-și mai pot reveni din hiperluciditate și fiecare dintre întâmplările minuscule sau importante ale vieții devine pentru ei o adevărată dramă la care le este supusă ființa toată.

Tipul de analiză psihologică al lui Augustin Buzura, diferit de cel al lui Marin Preda sau Petre Sălcudeanu, exclude orice codificare simbolică, prezența unor structuri alegorice sau derivații speculative, conceptuale.

Eroii lui Augustin Buzura sunt tragici prin contradicția dintre apariția grandioasă, purificată până la inuman de banalitate și viață zilnică.

¹ Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan*, Ed. Eminescu, București, 1988, p. 142;

² Ibidem;

³ N. Oprea, *Istoria literaturii române din perspectivă didactică*, vol. I, Proza, Ed. Paralela 45, Pitești, 2000, p. 437;

O atitudine derivată din proustianism adoptă, în romanul *Absenții* (1970), Augustin Buzura, tenace explorator al culoarelor memoriei, autorul unei proze de lente introspecții a căror declanșare e generată de tentativa regăsirii timpului interior consumat. Romanul are în centrul său un erou prin care această acțiune restauratoare se înfăptuiește în personaj-povestitor a cărui conștiință e un ecran ce primește imaginile trecutului reafiat. Dar nu printr-un gest consimțit, ci sub presiunea trecutului însuși, eroul din *Absenții* se află în situația de a nu putea stăvili un asediu al amintirii pe care terapeutic, l-ar fi vrut evitat.

Scris la persoana I, monolog ce adună imagini ale unui trecut rămas clar în memorie: "Deși mă străduiesc cu încăpățănare să-mi reprim memoria, să nu mai știu nimic, dar absolut nimic, rețin totul cu o claritate nefirească"¹, romanul își propune programatic să nu ignore din imaginea realității, a Lumii prin care trece eroul.

Buzura repune în discuție problema raportului intelectualului cu lumea, a omului de știință cu epoca, cu semenii săi. Personajul din *Absenții* împinge mai departe generică dramă a străinului camusian: eroul lui Augustin Buzura nu e numai un străin, un indiferent față de lume, ci o prezență cu semnul minus. Drama lui e aceea a revoltei sale împotriva lumii întregi, dramă a absenței sale ori a constrângerii la absență.

"Tema esențială a *Absenților*, notează Eugen Simion, este ... raportul dintre revoltă și valoare în existența individului. Mihai Bogdan crede, ca eroii lui Camus și Sartre, că odată cu revolta se naște conștiința valorii"² Mihai Bogdan îl cunoștea pe Nicolae din primul an de facultate când împreună au avut curajul să rădă de cuvintele profesorului Velicu și își reproșa faptul că nu se poate deprinde de sub tutela profesorului, iar ceilalți colegi știau acest lucru. Singura soluție este refugiul în trecut așa cum învățase de la dl. Jules, profesorul de franceză căruia îi făcea în fiecare sâmbătă, curățenie, cumpărături și focul în sobă, în schimbul unei ore de conversație și a unor cadouri. Profesorul a înnebunit.

În timpul facultății Mihai Bogdan și Nicolae au fost remarcați de profesorul Poenaru în laborator datorită studiului pe care îl făcuseră. Deși nu le-a spus nimic, Poenaru s-a prezentat cu acest studiu la o conferință, a avut succes și străinii se ofereau să-i aducă aparate pentru un schimb de experiență. La protestul lor, profesorul s-a apărat spunând că tot ceea ce știu e datorită lui și laboratorului. Cei doi s-au conformat, deși la început au dorit să părăsească laboratorul, mai ales că ceilalți care-l cunoșteau pe profesor le râdeau înțelepți în față, ca de pildă, Bălan. Lucrarea se tipărea deja în Franța. Munca lor a făcut din Poenaru un teoretician prețuit, solicitat frecvent peste hotare.

Tatăl lui Mihai Bogdan a fost miner, Nicolae provine dintr-o familie de proletari agricoli.

Un rol decisiv în alcătuirea monologului îl au imaginile înconjurătoare care participă la viața interioară a eroului. Întins pe pat, într-o așteptare cu țel imprecis, în încăperea prin ai cărei pereți rezonanți răzbate toată agitația imobilului (și mai ales vociferările bătrânului profesor alcoolic de alături, calmându-și drama ratării), cu reflete parcă amortite, ca într-un coșmar ("cu un ultim efort mă desprinsei de geam"³...), contemplând, în rarele și dificilele incursiuni până la fereastră, activitatea desfășurată de canale din stradă, Mihai Bogdan suportă inert invazia reprezentărilor memoriei.

Timpul sfârșește de a mai fi o categorie abstractă și obține concretețe, un relief ce poate fi perceput vizual și față de eroul romanului, de la un moment dat, simte că a dobândit un sentiment al desprinderii și obiectivării: "Timpul nu mă mai afecta direct, căci pentru

¹ Augustin Buzura, *Absenții*, Ed. Dacia, Cluj, 1970, p. 18;

² Eugen Simion, *Scritori români de azi*, Ed. Cartea Românească, București, 1978, p. 230;

³ A. Buzura, op. cit.- p. 85;

prima dată aveam deosebit de vie imaginea vizuală a curgerii lui dincolo de mine, în paralel cu mine: un fel de valuri imateriale, negre, tainice, fără nici o asperitate, deplasându-se egale cu un calm uluitor, ca într-un somnoros desen animat..."¹

Eroul lui Buzura e un introspectiv ce nu ignoră totuși lumea din afară și căutându-se pe sine în masa evenimentelor rețraite mental el nu se fiază la un strict analizm de stări subiective.

Personajul din *Absenții*, vexat dureros de ticăloșia, carierismul și meschinăria altora, se simte amenințat să devină: "un obiect ce putea fi cu ușurință mutat de ici-colo o mobilă dinamică, dresată, prevăzută cu un magnetofon și care la rezezeală, în funcție de situație, se întreabă cu neliniște: "Ce rol ar trebui să interpretez acum?"²

Emoții și reacții sufletești reînviată le pune în relație cu tot ceea ce se petrecuse în sfera existenței sale ca individ social, cu întâmplările și personajele din spațiul în care evoluase zilnic.

Sufocantele încăperi dostoevskiene își regăsesc, în romanul lui Buzura, condiția lor de scenă. Locuințele sunt sordite, în camera eroului nu există decât un scaun, o canapea, străveche, cu arcuri rupte. Mai mizerabilă e locuința vecinilor, cuplul care completează spectacolul ratării. Vecinii își sunt, cu reciprocitate, spectatori, fiindcă, peretele care-l desparte de locuința profesorului pensionar Matei, este prevăzut cu o ușă "ciuruită de cari." În tinerețile sale eroul face muncă patriotică la o menajerie și, pe străzile orașului, reclamă spectacolului, îmbrăcat într-un costum strident: "De atunci am purtat multe costume asemănătoare, am făcut, ridicol, reclamă de prost gust la diverse instituții identice, dar, absolut niciodată, de atunci, n-am avut niciodată o imagine atât de clară asupra celor ce mă înconjoară."³

Prima dragoste a protagonistului se dovedește a fi o neșansă. Eroina se cheamă Elena și "o găsisse imediat după ce hotărâseră să se căsătorească, în grajdul unui circ, pe paie, împreună cu un acrobat." O altă prietenă a lui a fost Amalia. A urmat Magdalena (Magda). După moartea ei, totul în jurul lui răspândea senzația de gol. Ea a murit în urma unui accident de automobil. Mașina era prea veche și măgarul ce a apărut în fața ei a determinat răsturnarea ei. Adrian (astronomul) și el - Mihai Bogdan scăpaseră, dar ea, viitoarea lui soție, murise. Mihai Bogdan constată cu uimire că povestea lui nu impresionează pe nimeni, că toți sfârșesc prin a-i spune "Bine că ați scăpat cu viață!"

Eșecul se repetă, ședințele unei anumite epoci sunt scene pe care apar clovni voluntari sau involuntari. La un examen, Mihai Bogdan este luat drept fiul unui ilustru și, asumându-și masca, studentul ține în fața respectuosului, de ocazie, profesor o prelegere despre descoperiri fanteziste și despre savanții Iașin, Veronin adică, despre o echipă celebră de fotbal, înzestrată, de dragul jocului, cu merite științifice. În fața acestor măști, acestui spectacol, eroii devin, la rândul lor clovni.

Într-o seară cei doi eroi (altă întâmplare rememorată) se travestesc în femei dispuse, povestește Mihai Bogdan, "să se lase agățate de șoferi sau de militari, de milițieni sau chiar de Dumnezeu"⁴. Travestiții nu au succes, și, cu surprindere, descoperă într-un parc o tânără grav rănită, probabil violată. Travestiul îi incomodează, celălalt fuge, poate după ajutor. Purtată mult timp, chiar în joacă, chiar pentru a sfida, masca devine unul din obiectivele înstrăinării.

¹ Ibidem;

² Ibidem;

³ Idem, p. 97;

⁴ Ibidem

Intensitatea rememorărilor proiectează o învălmășire de impresii care se orânduiesc într-o reprezentare congruentă și semnificativă a lumii reale, a unei lumi ce oferă destule repere pentru a fi localizată, datată social. În acest roman avem atâtea elemente de evocare a unui mediu profesional (institutul de cercetări medicale condus de profesorul Poenaru), adică un teren de conviețuire care inevitabil creează relații sociale, confruntări de interese și mentalități ce sunt ale unor inși grupați, prin jocul împrejurărilor, într-o comunitate cu normele și structurile ei.

Institutul e o concentrare umană în cuprinsul căreia se produc stratificări și se încetățenește o rutină ce promovează un mod de existență, iar zugrăvirea acestuia este făcută cu optica unui prozator care evocă lumi obiective. El observă obiecte, gesturi, fizionomii, din sinteza detaliilor de comportare înaltă o tipologie între ai cărei promotori se proliferază conflicte, o înfruntare de poziții care edifică progresiv asupra substanței morale a eroilor cărții.

Personajele din *Absenții* nu destăinuie formule sufletești prea complicate, ci ele sunt reductibile la o singură trăsătură dominatoare, care le decide manifestările în spațiul social pe care-l populează.

Profesorul Poenaru încarnează impostura; Bălan, șeful de lucrări, ambiția activizată de invidii tănuite; cei doi tineri cercetători, naratorul și prietenul său, doctorul Nicolae - starea de furie, mânia, spiritul insurgent și anticonservator.

Zilele seamănă ca două picături de apă, nu te distruge nici ciuma, nici holera, ci uniformitatea și plictisul față de care moartea este o poveste simplă. Niculae nu poate înțelege cum reușește să stea într-o astfel de cameră și tot el găsește inutil efortul lui de a găsi un sens celor rememorate, o explicație stării lui. Va trebui să învețe să trăiască în prezent, *Clipa*, fără teamă și fără să privească înapoi. Nu știa ce să facă, s-ar fi dus la clinică, dar nu avea chef să asculte lamentările portarului care-și ucisese calul pentru că nu avusese cui să-l vândă, iar acum avea remușcări, spera să se întoarcă într-o zi în satul său și să-și cumpere altul.

Zărind pe masă scrisoarea bolnavului Temistocle, se hotărî să-i răspundă: "Trebuie să-mi anesteziez durerea, spaima, pentru că singur te prezinți la toate judecățile și singur trebuie să te învingi pentru a învinge. Jocul de-a viața și de-a victoria și de-a normalul într-o lume în agonie. Timpul trebuie umplut cu ceva..."¹

Absenții este un "roman despre inadaptabili"². Universul eroului lui Augustin Buzura e un univers dușman: în institutul în care lucrează există numeroase canale, în jurul lui invazia urâtului pare greu de stăvilit; ochiul naratorului, chinuit într-o copilărie dificilă de imagini diforme, deformează în continuare. Trișat de ceilalți, eroul propune, drept ieșire din impas, jocul: e un fel de a înfrunța neșansa, de a sfida destinul. Soluția se dovedește a fi tragică. Jocul e ultima ipostază a înstrăinării eroului, lovit mereu de neșansă, de ratare: "și astfel, evenimente care s-au plătit cu viața, drame îngrozitoare treceau pe lângă mine, cuvintele mari ideile cele mai generoase se izbeau de un perete reflectându-se aiurea, iar eu mă distram gândindu-mă, mă jucam de-a gândurile."³

¹ Idem, p. 195;

² Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 536;

³ Augustin Buzura, op. cit., p. 204;